

هدف های تربیتی در آینه ی قرآن کریم

احسن تقویم

مهدی تجلیل کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث

چکیده

[احزاب، ۷۲] استحکام بخشد و وی را به عمل صالح که زبینه‌ی مخلوق برگزیده است، تشویق کند. در این جا ضمن ترجمه، شرح و تفسیر چهار آیه از قرآن، این موضوع را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهیم:

معرفت و پرستش خدای یکتا یکی از هدف‌های مهم تربیت قرآنی محسوب می‌شود. در این نوشتار، ضمن تبیین عبودیت به عنوان هدف غایی تربیت قرآنی، موضوع از منظر چند نمونه از آیات قرآنی مورد بحث قرار گرفته است.

عبودیت، هدف غایی تربیت قرآنی

آیه اول

یا ایها الناس اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم لعلکم تتقون [بقره، ۲۱]
ترجمه: ای مردم، پروردگارتان را که شما و کسانی را که پیش از شما بوده‌اند آفریده است، پرستش کنید. باشد که به تقوا گرایید.

خدای مهربان در ترسیم نعمت‌های پرازشی که به انسان‌ها ارزانی داشته است، آفرینش آن‌ها و پیشینیان را یادآور می‌شود

مقدمه

تربیت اسلامی از منبع وحی سرچشمه می‌گیرد. اهداف تربیت از دریای هدف غایی آن سربرآورده و در راستای رسیدن به آن هدف، زمینه‌ساز محسوب می‌شوند. از جمله هدف‌های کلی و زمینه‌ساز می‌توان به «تربیت بر پایه‌ی معرفت و ایمان به پروردگار یکتا» اشاره کرد. تربیت توحیدی و مبتنی بر فرهنگ قرآنی، آدمی را به مرحله‌ی احسن تقویمی [تین، ۴] هدایت می‌کند. این معرفت باید ایمان انسان را به مقام خلیفه‌اللہی [بقره، ۳۰]، امانت‌داری

آیه‌ی چهارم

ألم أعهد اليكم يا بني آدم ان لا تعبدوا الشيطان انه لكم عدو
مبين و أن اعبدونى هذا صراط مستقيم [يس/ ٦٠ و ٦١]
ترجمه: ای فرزندان آدم، مگر با شما عهد نکرده بودم که
شیطان را میپرستید، زیرا وی دشمن آشکار شماست؟ و این که مرا
بپرستید، این راه راست است!

در آیه‌ی اول، یکی از شیوه‌های تربیتی قرآن بیان شده است.
بدین صورت که قرآن روشنگری می‌کند، آفریدگار فرزانه‌ی انسان،
بارها از خطر وسوسه‌ها و گمراه‌گری‌های شیطان و شیطان‌صفتان
به بندگانش هشدار داده است: نخست در همان آغاز فرود انسان به
زمین بود که خدا به فرزندان آدم چنین پیام داد: همان ای فرزندان
آدم! مبادا که شیطان شما را بفریبد، همان‌گونه که پدر و مادر شما
را با فریبکاری از بهشت پرتراوت بیرون کرد و لباس کرامت را
از اندامشان درآورد [اعراف/ ٢٧].

در ادامه (آیه‌ی بعد) نیز خداوند انسان را از پرستش شیطان
منع می‌کند و تنها پرستش ذات پاک الهی را، راه درست و
بی‌انحراف می‌داند و همین راه انسان را به بهشت جاودان می‌رساند.
[مجمع‌البیان، ج ٢: ٧٧ تا ٣].

از طرح آن چه گذشت نتیجه می‌گیریم: هدف غایی تربیت
قرآنی آن است که مقدمات حرکت و هدایت انسان را در صراط
مستقیم، پرستش پروردگار فراهم آورد و معراج وی را به مرحله‌ی
کمال انسانی تسهیل سازد.

تا آفریدگار خویش را فراموش نسازند. به اعتقاد برخی از
مفسران، پرستش خدای یگانه در این آیه، مقدمه‌ی پرهیزکاری
و دوری از زشتی و گناه است. سیبویه دلیل آمدن واژه‌ی «لعل»
در این آیه‌ی شریفه را برانگیختن حس امید و نوید در بندگان
دانسته است. در بسیاری از آیات قرآن کریم، پس از طرح موضوع
ایمان، موضوع تقوا و پرهیزکاری نیز عنوان شده است.

آیه‌ی دوم

و لقد بعثنا فى كل امة رسولا ان اعبدوا اى واجتنبوا الطاغوت فمنهم
من هدى الله [نحل، ٣٦]

ترجمه: و در حقیقت، میان هر امتی فرستاده‌ای برانگیختیم
(تا بگوید) «خدا را بپرستید و از طاغوت بپرهیزید». پس از ایشان
کسی است که خدا (او را) هدایت کرده است.

پس از دعوت هر پیامبری، خداوند گروهی از مردم را مورد لطف
و بخشایش خود قرار داد، چرا که می‌دانست آنان درست‌اندیش و
شایسته‌کردارند. که این موضوع را قرآن به هدایت تعبیر می‌کند.
برخی از مفسران در تفسیر آیه نقل کرده‌اند که خدا گروهی از مردم
را به‌خاطر ایمان و کار نیکوی آنان به بهشت هدایت می‌کند.

آیه‌ی سوم

و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون [ذاریات، ٥٦]
ترجمه: و جن و انس را نیافریدم، جز برای آن که مرا

بپرستند

مجاهد، یکی از مفسران نیز در ارتباط با آیه‌ی فوق معتقد
است، واژه‌ی «ل‌ی‌عبدون»، به عبارت جن و انس، همراه ارزش‌های
تربیتی و اسلامی و کارهای شایسته و دوری از گناه و ستم اشاره
می‌کند. انسان باید چنان تربیت شود که با دوری از رذایل و
آلودگی‌ها، استعدادهای برتر روحی و ملکوتی‌اش شکوفا شده و به
کمالات علوی و فضایل ملکوتی آراسته شود که کسب آن استعدادها
باعث وصول به حق و سعادت جاودانی می‌شود.

به عبارت دیگر آیه بیانگر آن است، گروه یا کسانی که از
رسیدن به اوج نیکی‌بخشی و سعادت و هدف آفرینش بازمی‌مانند و
خود را به تیرمروزی گرفتار می‌سازند، تربیت برخاسته از ارزش‌های
قرآنی ندارند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. طبرسی، شیخ ابوعلی الفضل بن الحسن. مجمع‌البیان فی تفسیر
القرآن. شرکة المعارف الاسلامی. تهران. ۱۳۳۹.
۳. عبدالباقی، محمد فؤاد. المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم.
مطبعة دارالکتب المصریه. قاهره. ۱۳۶۴ هـ.ق.
۴. علامه طباطبایی، محمدحسین. المیزان فی تفسیر القرآن.
مؤسسة الاعلمی للمطبوعات. بیروت. ۱۴۱۷ هـ.ق.
۵. جوادی آملی، عبدالله. اخلاق کارگزاران در حکومت اسلامی. مرکز
نشر فرهنگی رجاء. تهران. ۱۳۷۲.